

DOKUMENTARNI AKREDITIV

DOCUMENTARY CREDIT

Zdravković Ivana, student doktorskih studija²⁰⁹

Sadržaj: *Predmet ovog rada je dokumentarni akreditiv, kao najznačajnija vrsta akreditiva. Dokumentarni akreditiv spada u neutralne ili uslužne bankarske poslove. Predstavlja najznačajniji i najčešće korišćeni instrument plaćanja u međunarodnoj trgovini, a sve češća je njegova upotreba i u unutrašnjim trgovinskim odnosima. Na međunarodnom planu regulisan je jednoobraznim pravilima za dokumentarne akreditive, dok je u nacionalnom pravu regulisan Zakonom o obligacionim odnosima, čije odredbe će, sa odgovarajućim izmenama, biti unete u novi Građanski zakonik Srbije.*

Ključne reči: *dokumentarni akreditiv, bankarski poslovi.*

Abstract: *The subject of this work is a documentary credit, as one of the most significant types of credits. Documentary credit belongs to group of the neutral or service banking operations. It represents one of the most significant and the most frequently used paying instrument in international trade, and it is becoming more common in internal trade. At the international level, it is regulated by the Uniform Customs and Practice for Documentary Credits. In national law it is regulated by the Law of Obligations, which regulations will be, with appropriate modifications, incorporated into the new Civil Code of the Republic of Serbia.*

Key words: *documentary credit, banking operations.*

UVOD

Bankarski poslovi su poslovi koje obavljaju banke i koji za svoj predmet imaju promet novca. Pojavili su se davno, još sa pojavom novca [1]. Od veoma velikog značaja su za privredni promet u svakoj zemlji [2]. Bankarski poslovi su formalni, adhezioni poslovi, po pravilu *intuitu personae* i mogu se lako dokazivati [3].

U pravnoj teoriji veliki je broj kriterijuma prema kojima se razvrstavaju bankarski poslovi. Postoji podela bankarskih poslova prema teritorijalnom principu, ulozi koju banka ima prema klijentu, svojstvu bančinih klijenata, vremenu trajanja posla, vrsti novčanih sredstava. Najčešća je podela s obzirom na ulogu koju banka ima prema klijentu. Prema tom kriterijumu bankarski poslovi se mogu podeliti na: aktivne (kreditne), u kojima se banka pojavljuje kao poverilac svog klijenta; pasivne (novčani depoziti), u kojima se banka pojavljuje kao dužnik svog klijenta; neutralne (uslužne) bankarske poslove, u kojima banka nije ni poverilac ni dužnik, već subjekt koji pružanjem svojih usluga klijentima olakšava obavljanje njihovih poslova.

²⁰⁹ Pravni fakultet u Novom Sadu, Trg Dositeja Obradovića 1

POJAM I KARAKTERISTIKE DOKUMENTARNOG AKREDITIVA

Posmatrajući podelu bankarskih poslova na aktivne, pasivne i neutralne, dokumentarni akreditiv svrstavamo u neutralne bankarske poslove. Dokumentarni akreditiv i bankarska garancija su dva stuba temeljca bankarskih poslova [4]. Termin akreditiv potiče od latinske reči *accreditivum* i označava punomoćje, ovlašćenje, što znači da u akreditivnom poslu banka vrši plaćanje za račun nalagodavca [5].

Zbog većeg broja učesnika u poslu dokumentarnog akreditiva i kompleksnosti njihovih međusobnih odnosa, dokumentarni akreditiv nije jednostavno definisati. Definisali su ga mnogi teoretičari i organizacije. U definicijama se uglavnom navode prava i obaveze učesnika u poslu dokumentarnog akreditiva. Bez obzira na veliki broj definicija, dokumentarni akreditiv se može definisati kao posao kojim se akreditivna banka, prihvatanjem naloga nalagodavca, obavezuje da izvrši plaćanje sama ili preko korespondentne banke korisniku akreditiva, uz istovremenu prezentaciju dokumenata od strane korisnika. Otvaranju dokumentarnog akreditiva prethodi zaključenje osnovnog ugovora (najčešće ugovora o prodaji). Nakon zaključenja ovog ugovora kupac podnosi zahtev banci za otvaranje dokumentarnog akreditiva.

Plaćanje dokumentarnim akreditivom može biti ugovoreno po isporuci robe ili na odloženo – 30, 60, 90 i 120 dana. Najčešće se plaćanje odlaže na period od 30 do 90 dana, a kada prodavac želi robu da proda po svaku cenu nudi i duže rokove za plaćanje [6]. Procenat učešća plaćanja međunarodnim dokumentarnim akreditivom je oko 40-50%, a u određenim vremenskim periodima i na određenim područjima i oko 80% [7].

Osnovne karakteristike dokumentarnog akreditiva jesu nezavisnost i samostalnost u odnosu na osnovni posao. Takođe, svi odnosi učesnika u dokumentarnom akreditivu su pravno nezavisni i samostalni.

OBRAZOVANJE:

2004.-2008. - Srednja "Ekonomsko trgovinska škola" - Kula, smer poslovni administrator (prosek 5,00).

2008.-2012. - Pravni fakultet - Novi Sad, opšti smer (prosek 8,29). Dobitnik sertifikata za uspešno realizovan program u okviru javnopravne sekcije Centra za simulaciju suđenja; i sertifikata za uspešno realizovan program studentske prakse iz predmeta Krivično procesno pravo u Advokatskoj komori Vojvodine.

2012.-2013.- Pravni fakultet - Novi Sad, master studije, smer unutrašnjih poslova (prosek 9,60).

2013.-trenutno - Pravni fakultet - Novi Sad, student doktorskih studija, smer: javno pravo, uža naučna oblast: privredno pravo.

DODATNI KURSEVI: Kurs engleskog jezika (English elementary) u Britanica school - Novi Sad.

RADNO ISKUSTVO: Oktobar 2012.- danas - Advokatski pripravnik.

PRAVNO REGULISANJE

Na međunarodnom nivou nije doneta nijedna konvencija kojom se reguliše dokumentarni akreditiv. Međunarodni izvor prava koji reguliše dokumentarni akreditiv jesu Jednoobrazna pravila i običaji za dokumentarne akreditive (u daljem tekstu Jednoobrazna pravila), doneta od strane Međunarodne trgovinske komore u Parizu 1933. godine. Ova pravila su više puta revidirana, a poslednji put 24.10.2006. godine. Članom 1 ovih pravila predviđeno je da se ona primenjuju na svaki dokumentarni akreditiv, kada je u tekstu akreditiva izričito naznačeno da akreditiv potpada pod ova pravila. Jednoobraznim pravilima definisani su određeni pojmovi, kao što su: akreditivna banka, konfirmirajuća banka, nalogodavac, korisnik, honorisanje, negociranje, prezentacija i dr. Akreditiv je definisan kao svako utanačenje, bez obzira na naziv ili opis, koje je neopozivo i kojim se konstituiše definitivna obaveza akreditivne banke da honorise usklađenu prezentaciju (član 2, tačka 8.). Jednoobrazna pravila sadrže odredbe o obavezama banaka koje učestvuju u poslu dokumentarnog akreditiva, izmenama dokumentarnog akreditiva, prezentaciji urednih dokumenata, pregledu dokumenata, postupanju u slučaju neusklađenosti dokumenata, originalnim dokumentima i kopijama. Poslednjom revizijom Jednoobraznih pravila unete su promene u oblasti osiguranja, prevoza, prezentacije dokumenata u elektronskom obliku i ispitivanja dokumenata, koje su bile potrebne zbog tehnoloških razvoja elektronskih prenosa podataka, novih sredstava prevoza robe i razvoja telekomunikacija. Sve što je bilo suvišno u Jednoobraznim pravilima, poslednjom revizijom je izostavljeno.

U većini zemalja ne postoji posebno zakonodavstvo kojim se reguliše dokumentarni akreditiv, već se primenjuju Jednoobrazna pravila, koja su postala uniformno svetsko pravo.

Republika Srbija je jedna od retkih zemalja koja je dokumentarni akreditiv pravno regulisala. U nacionalnom pravu najznačajniji pravni izvor za akreditiv je Zakon o obligacionim odnosima iz 1978. godine, koji reguliše akreditiv u glavi XXXVII, pod nazivom „akreditivi“, od člana 1072 do člana 1082. Zakon o obligacionim odnosima bio je osnova za nacrt Građanskog zakonika Srbije, kojim će biti regulisan dokumentarni akreditiv. Građanski zakonik preuzeo je iz Zakona o obligacionim odnosima veći broj odredaba, ali sa bitnim korekcijama i dopunama, a u skladu sa međunarodnom regulativom.

Oba propisa definišu i običan i dokumentarni akreditiv, određuju vrste i prenosivost akreditiva, te dužnosti banke i granice odgovornosti.

Kada je u pitanju dokumentarni akreditiv, predviđeno je da dokumentarni akreditiv postoji kada je banka preuzela obavezu da stavi na raspolaganje korisniku akreditiva određenu novčanu svotu samo ako joj budu podneti dokumenti prema uslovima utvrđenim u akreditivu.

Zakon o obligacionim odnosima poznaje opoziv i neopoziv dokumentarni akreditiv. U nacrtu Građanskog zakonika predloženo je alternativno rešenje prema kome je akreditiv uvek neopoziv, bez obzira da li je to navedeno u uslovima akreditiva. Nacrt Građanskog zakonika, za razliku od Zakona o obligacionim odnosima, ne spominje ni deljivost dokumentarnog akreditiva.

Sve izmene i novine koje sadrži nacrt Građanskog zakonika unete su u cilju harmonizacije nacionalnog sa međunarodnim pravom.

PRAVNI ODNOSI UČESNIKA U DOKUMENTANOM AKREDITIVU

Dokumentarni akreditiv je složen bankarski posao, u kome učestvuje najmanje tri učesnika: nalagodavac, koji daje banci nalog za otvaranje akreditiva; akreditivna banka, koja prihvata nalog i otvara akreditiv; i korisnik akreditiva, kome banka isplaćuje akreditivnu sumu. Međutim, najčešće se pored akreditivne pojavljuje i korespodentna banka u mestu korisnika akreditiva, koja može imati različite uloge. Između tih učesnika uspostavlja se više pravnih odnosa, i to:

Odnos između nalagodavca za otvaranje akreditiva i korisnika akreditiva, koji se zasniva na osnovnom ugovoru i nije akreditivnog karaktera. Dokumentarni akreditiv je između ovih učesnika samo način ispunjenja ugovorne obaveze plaćanja iz osnovnog ugovora.

Odnos između nalagodavca za otvaranje akreditiva i akreditivne banke, koji se zasniva na ugovoru o otvaranju akreditiva. Ovaj ugovor nastaje bančinim prihvatanjem naloga nalagodavca da korisnika akreditiva obavesti o otvaranju akreditiva i isplati mu akreditivnu sumu, po prijemu dokumenata i njihovog ispitivanja, uz naknadu. Izdavanjem naloga za otvaranje akreditiva nalagodavac ispunjava svoju obavezu iz osnovnog ugovora. Ugovor o otvaranju akreditiva proizvodi pravno dejstvo samo u odnosu na nalagodavca i akreditivnu banku.

Odnos između akreditivne banke i korisnika akreditiva. – Banka se ugovorom o otvaranju akreditiva obavezuje da korisnika akreditiva obavesti da je u njegovu korist otvoren akreditiv. Tek po ispunjenju te obaveze između korisnika akreditiva i akreditivne banke nastaje samostalan pravni odnos. Obaveštenje banka korisniku izdaje u pismenom obliku, na standardnom obrascu banke. Po prijemu obaveštenja, korisnik akreditiva mora da prezentuje odgovarajuća dokumenta banci i ispuni druge uslove, kako bi mogao primiti isplatu akreditivne sume. Banka, pak, ima obavezu da prezentovana dokumenta ispita prema uputstvima iz ugovora o otvaranju akreditiva, u razumnom roku.

Ukoliko se za izvršenje akreditiva angažuje i korespodentna banka, javlja se i:

Odnos između korespodentne banke i korisnika akreditiva. – Korespodentna banka u poslu dokumentarnog akreditiva može imati različitu ulogu. U zavisnosti od uloge u kojoj se banka javlja, odnos između korespodentne banke i korisnika akreditiva može imati različit karakter. Korespodentna banka se javlja ili u ulozi potvrđujuće (konfirmirajuće) banke ili u ulozi notificirajuće (avizirajuće) banke. Ukoliko se korespodentna banka pojavljuje kao konfirmirajuća, odnos između nje i korisnika akreditiva je identičan odnosu akreditivne banke i korisnika akreditiva. Tada su akreditivna i konfirmirajuća banka solidarno odgovorne prema korisniku akreditiva. Kada se korespodentna banka javlja u ulozi avizirajuće, ne nastaje samostalan odnos sa korisnikom akreditiva. Avizirajuća banka istupa kao punomoćnik akreditivne banke i samo obaveštava korisnika da je akreditivna banka otvorila akreditiv u njegovu korist.

Odnosi između banaka nezavisni su i samostalni od ugovora o otvaranju dokumentarnog akreditiva. Zasnivaju se na posebnom ugovoru o nalogu, čija sadržina zavisi od uloge koju korespodentna banka preuzima. Korespodentna banka nema nikakvu obavezu prema nalagodavcu za otvaranje akreditiva.

Sve navedene pravne odnose možemo grupisati u tri kategorije:

1. Prethodni, pravni odnos između nalagodavca i korisnika akreditiva;
2. Obavezni, između nalagodavca i akreditivne banke; akreditivne banke i korisnika akreditiva;
3. Dopunski pravni odnosi, koji se javljaju kada bude angažovana korespodentna banka, a čine ih odnosi između akreditivne i korespodentne banke; korespodentne banke, koja se javlja u ulozi konfirmirajuće banke i korisnika akreditiva[8].

ZAKLJUČAK

Na osnovu iznetog može se zaključiti da dokumentarni akreditiv zauzima posebno mesto u platnom prometu. Predstavlja prvenstveno veoma značajno sredstvo plaćanja, ali i sredstvo kreditiranja. Takođe, dokumentarni akreditiv se koristi i kao pogodno sredstvo obezbeđenja urednog ispunjenja ugovorne obaveze.

Dokumentarnom akreditivu prethodi neki privredni ugovor koji sadrži klauzulu da će plaćanje biti izvršeno putem dokumentarnog akreditiva. Ima veliki privredni značaj kako za privredne subjekte koji učestvuju u ovom poslu, tako i za privredu uopšte. Najsigurniji je instrument plaćanja jer istovremeno štiti interese i nalagodavca i korisnika akreditiva.

Najznačajnija međunarodna organizacija čiji je predmet interesovanja i aktivnosti dokumentarni akreditiv je Međunarodna trgovinska komora u Parizu. Regulacijom dokumentarnog akreditiva, odnosno donošenjem Jednoobraznih pravila i običaja za dokumentarne akreditive, u velikoj meri doprinela je razvoju i unapređivanju ovog pravnog posla.

U nacionalnom pravu dokumentarni akreditiv regulisan je Zakonom o obligacionim odnosima. Njegove odredbe izmenjene su i usaglašene sa odredbama Jednoobraznih pravila, i kao takve su unete u nacrt Građanskog zakonika.

Uvođenjem elektronske prezentacije dokumenata, ovaj posao znatno je olakšan i ubrzan.

REFERENCES

- [1], [4] Vasiljević M. (1993) *Bankarski poslovi i menica*, Beograd, pp. 5., 3.
[2], [5] Jankovec I. (1999) *Privredno pravo*, Beograd, pp. 592., 622
[3] Vasiljević M. (2012) *Trgovinsko pravo*, Beograd, pp. 352.
[6] Milenković I. (2010) *Instrumenti međunarodnog platnog prometa*, Ekonomski pogledi, pp. 24.
[7] Šogorov S. (2009) *Bankarsko pravo*, Beograd – Sremska Kamenica, pp. 206-207.
[8] Đorđević D (2013) *Pravni odnosi međunarodnog dokumentarnog akreditiva*, doktorska disertacija, Novi Sad, pp. 222.